

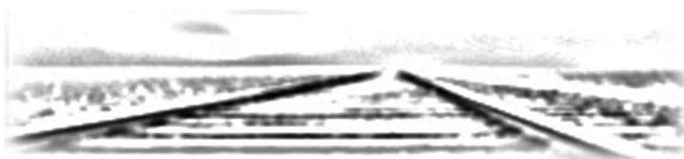
HET BOEK RUTH

H. Rossier

Het boek Ruth

genade en geloof

Het boek *Ruth,*
genade en geloof

Auteur: H. Rossier
Vormgeving: Jan Paul Spoor
Vierde, herziene editie 2020
Copyright © OudeSporen online uitgeverij

NUR 707

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch of mechanisch, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

'uw volk is mijn volk en uw God is mijn God'.

Ruth 1:16, 17

Inhoud

Inleiding	9
Hoofdstuk 1	11
Hongersnood	11
Naomi en haar schoondochters	12
Bitterheid	15
Hoofdstuk 2	19
Genade vinden	19
Boaz ontmoet Ruth	20
Aan Boaz tafel	22
Hoofdstuk 3	25
Ruth en Naomi	25
Boaz en Ruth	27
Naomi en Ruth	29
Hoofdstuk 4	31
Ik zal rust geven	31
De ware lossen	32
Een blik op de toekomst	35

Inleiding

De gebeurtenissen van het boek Ruth vallen weliswaar midden in de treurige toestanden die het tijdperk van de Richteren kenmerkten, maar toch heeft het thema ervan weinig gemeen met dat van Richteren. Het boek Richteren beschrijft het verval van het volk Israël, dat door God verantwoordelijk werd gehouden. Een verval dat onherstelbaar bleek te zijn, ondanks de bemoeienissen van Gods goedheid, die probeerde het volk weer te herstellen – wat vaak ook gedeeltelijk lukte.

In tegenstelling tot de dorheid en onvruchtbaarheid van de weg van de ontrouwe Israëliet in het boek Richteren, is het boek Ruth vol frisheid. U vindt hier om zo te zeggen de ‘waterbeken, bronnen en diepe wateren’, waarvan Mozes spreekt (Deut. 8:7). Het boekje doet weldadig aan, als de koelte bij het verschijnen van het morgenrood. Alles ademt hier genade, en de lieflijke harmonie wordt door geen wanklank verstoord. Het is als een groene oase in de woestijn, een vriendelijke idylle te midden van de donkere geschiedenis van Israël.

Wanneer wij dit kleine boek met zijn vier hoofdstukken goed bezien, krijgt het een rijke waarde. De plaats en tijd van de gebeurtenissen is hetzelfde als in het boek Richteren, maar toch is het alsof hemelse gevoelens hun intrek hebben genomen op aarde. Het valt moeilijk te begrijpen dat hetzelfde land dat getuige was van zoveel strijd, schanddaden en afgodendienst, tevens het toneel kon zijn van

gebeurtenissen waarvan de verheven eenvoud ons aan de heerlijke dagen van de aartsvaders herinnert.

En toch is dit verklaarbaar. Sinds de zondeval vinden wij een tweeledige parallel lopende geschiedenis: die van de verantwoordelijke mens met al haar gevolgen, en die van de raadsbesluiten en de beloften van God met de wijze waarop Hij die ondanks alles zal vervullen. Dit gebeurt op grond van Zijn *genade*, en daarvan wordt alleen melding gemaakt als het Gods raadsbesluiten en beloften betreft:

1. De verantwoordelijke mens kan de genade zelf immers niet verwerven;
2. zijn schuld kan haar niet ongedaan maken;
3. het verval is niet in staat haar aan banden te leggen;
4. en God Zelf bestraft de satan als hij haar loop probeert te stuiten (Zach. 3:2).

Naarmate het kwaad toeneemt, ontvouwt de geschiedenis van de *genade* zich duidelijk en gaat zij onweerstaanbaar verder, totdat zij het voorgestelde doel heeft bereikt! Haar *uitgangspunt* is het hart van God, haar *middelpunt* de Persoon van Christus, en haar *einddoel* de schitterende heerlijkheid van de tweede Mens en de zegeningen die wij met Hem zullen delen. Daarom eindigt het boek Ruth ook met de profetische vermelding van Hem die de wortel en het geslacht van David is, de roemrijke Verlosser die aan Israël was beloofd.

Maar als het boek Ruth getuigt van Gods *genade*, dan moet het ook een boek van *geloof* zijn. Genade en geloof gaan altijd samen: het geloof grijpt de genade aan en eigent zich die toe; het geloof sluit zich aan bij de beloften van God en het volk van de beloften; en het vindt uiteindelijk zijn vreugde in Hem die de drager en de erfgenaam van de beloften is. Dit is het wonderbare karakter van het boek, dat wij nu willen overdenken.

Hoofdstuk 1

Hongersnood

De woorden in vers 1: ‘In de dagen dat de richters leiding gaven aan het volk, gebeurde het dat er hongersnood was in het land’, schilderen de bijzondere omstandigheden waarin het volk Israël verkeerde. We bevinden ons in de dagen van de richters, maar er heerste hongersnood; het was een tijd waarin Gods voorzienigheid zich in oordeel over Zijn volk openbaarde.

‘Daarom ging een man uit Bethlehem in Juda op weg om als vreemdeling in de vlakten van Moab te verblijven, hij, zijn vrouw en zijn twee zonen’ (vs. 1).

Bethlehem, de stad die de geboorteplaats van de Messias zou worden (Mi. 5:1), en het voorrecht zou hebben om de Ster – door Israël verwacht – bij haar opgaan te zien schitteren, ondervond in de tijd van Naomi slechts de armoede en de hulpeloosheid van de mens. De Hand die het volk had staande gehouden, was teruggetrokken en er was aan alles gebrek. Van deze in het boek Richteren getoonde waarheid wordt in het boek Ruth slechts even melding gemaakt, hoewel onder toevoeging van bepaalde belangrijke feiten (vs. 2-5).

Gedurende deze dagen van verval, onder de tuchtigende hand van God, verliet Elimelech (zijn naam betekent: 'mijn God is Koning') met zijn vrouw Naomi (d.i. 'lieflijkheid') en met zijn kinderen het land. Onder de toelating van God zochten zij een toevluchtsoord bij de volken.

In deze grote beproeving was Naomi altijd nog met haar man en kinderen verbonden. Haar naam was nog niet veranderd en zij droeg die nog steeds. Maar Elimelech (d.i. 'mijn God is Koning') stierf, en Naomi bleef als weduwe achter. Door hun relaties met het afgodische volk van Moab verontreinigden de zonen zichzelf; en zij stierven eveneens. Ogenscheinlijk was nu het geslacht van Elimelech, zonder hoop op nakomelingschap, uitgestorven. Naomi (d.i. 'lieflijkheid') was in rouw en smart gedompeld en voortaan onvruchtbaar.

Naomi en haar schoondochters

'Toen maakte zij zich met haar schoondochters gereed en keerde terug uit de vlakten van Moab, want zij had in het land Moab gehoord dat de HEERE naar Zijn volk omgezien had door hun brood te geven. Daarom trok zij weg uit de plaats waar zij geweest was, en haar twee schoondochters gingen met haar mee. Toen zij op weg gingen waren om terug te keren naar het land Juda (...)' (vs. 6-7).

Toen de tijding Naomi bereikte dat Jahweh Zijn volk genade had bewezen door hun weer brood te geven, wilde zij naar haar land terugkeren. De toestand van Israël was onveranderd gebleven. God had echter een einde gemaakt aan de dagen van de bezoeking, die zwaar op het volk had gedrukt; en de arme, onder het gewicht van haar leed neergebogen weduwe, mocht weer op betere dagen hopen.

De *genade* is, zoals wij al zeiden, de eerste en voornaamste karaktertrek van het boek Ruth. Elke zegen waarover het spreekt, hangt af van het feit dat God '*naar Zijn volk omgezien had door hun brood te geven*'. Met deze welbekende uitdrukking duidt het Oude Testament de weldaden aan die Israël door de Messias zou ontvangen: '*Haar voedsel zal Ik rijk*

zegenen, haar armen met brood verzadigen' (Ps. 132:15). Als het volk had gewild, zouden die goederen blijvend hun deel zijn geworden, toen Christus in hun midden was verschenen en de broden voor de vierduizend en de vijfduizend had vermenigvuldigd!

De schoondochters van Naomi begeleidden haar op reis, met de gedachte samen met haar naar Israël terug te keren (vs. 10). Maar de goede wil alleen is niet voldoende; want om met de *genade* in aanraking te komen, is er niets minder nodig dan *geloof*. Ze zeiden allebei tegen Naomi: '*Voorzeker, wij keren met u terug naar uw volk*' (vs. 10).

Je kunt een heel sympathiek karakter hebben, en toch niet geloven.¹ Het is het *geloof* dat de kloof vormde tussen deze beide jonge vrouwen, die in zoveel opzichten op elkaar leken. Het natuurlijke hart bezwijkt in de strijd met onoverkomelijke moeilijkheden, terwijl het *geloof* juist erdoor versterkt wordt en de geloofskracht er zelfs door toeneemt.

Orpa twijfelde op een weg, waar geen toekomst te zien was. Wat kon Naomi haar aanbieden? Had deze vrouw, beroofd als zij was, door God geslagen en met bitterheid vervuld, nog zonen in haar schoot die zij haar schoondochters tot echtgenoot kon geven? Orpa kuste haar schoonmoeder en keerde terug naar haar land en haar afgoden (vs. 14).

Zo wordt ten slotte toch het natuurlijke hart openbaar. Het kan zich bij het volk van God aansluiten, zonder echt ertoe te behoren. Een vrouw als Naomi is het wel waard om lief te hebben; maar genegenheid is nog geen bewijs van geloof. Het geloof scheidt ons in de eerste plaats van de afgodendienst, doet ons onze goden opgeven en voert ons tot de waarachtige God. Dit was ook de eerste stap van de Tessalonicenzen op de geloofsweg (1 Tess. 1:9). Orpa daarentegen keerde zich van Naomi en van de God van Israël af, om naar haar volk en haar goden terug te

---

1 Het gedrag van Orpa en van Ruth verklaart dit beginsel. Schijnbaar verschillen ze beiden in niets van elkaar. Zij vertrekken samen met Naomi, reizen met haar mee en bewijzen zo hun aanhankelijkheid. De genegenheid van Orpa was ook oprecht: zij hilde al bij de gedachte haar schoonmoeder te moeten verlaten en vergoot nog tranen vol meegevoel, toen zij werkelijk afscheid nam.

keren. Bij het ontmoeten van de moeilijkheden blijkt zij onbekwaam om de proef te doorstaan. Zij gaat weliswaar huilend weg, maar zij gaat toch weg, evenals die beminnelijke jongeling die bedroefd wegging, omdat hij niet kon besluiten afstand te doen van zijn goederen om een arme en verachte Heer te volgen.

Met Ruth was het heel anders. Bij haar vinden wij een kostbaar *geloof*: het is beslist, vastberaden en moedig. Geen enkele tegenwerping kon haar doen wankelen. Het doel stond haar duidelijk voor ogen. Zij hoorde wel de woorden van Naomi, maar haar besluit was genomen; zij zag slechts één weg, en zij kon niet anders dan zó handelen. Wat betekenden de onmogelijkheden van de menselijke natuur tegenover het *moeten* van het geloof? Ruth liet zich niet tegenhouden door het vooruitzicht nooit meer een man te zullen krijgen, en ook niet door het bewustzijn dat de hand van God tegen haar schoonmoeder was uitgestrekt. Zij zag in de zich ophopende bezwaren alleen nog meer reden om haar besluit trouw te blijven. Naomi was voor Ruth alles: 'Ruth klemde zich aan haar vast' (vs. 14).

'Dring er bij mij niet langer op aan u te verlaten en terug te gaan, bij u vandaan. Want waar u heen gaat, zal ik ook gaan, en waar u overnacht, zal ik overnachten. Uw volk is mijn volk en uw God mijn God. Waar u sterft, zal ik sterven, en daar zal ik begraven worden. De HEERE mag zó en nog veel erger doen: voorzeker, alleen de dood zal scheiding maken tussen mij en u' (vs. 16-17).

Naomi te vergezellen, die voor Ruth de enige band met God en Zijn volk vormde, en met haar te leven en te sterven: dat was de wens van deze geloofsheldin. Intussen gaan haar gedachten veel verder dan een oppervlakkige aansluiting bij Israël. Zij *maakte zich één* met het volk, hoe het ook in vernedering was, om op die manier de God van Israël, de waarachtige God die nooit verandert, toe te behoren: 'Uw volk is mijn volk, en uw God mijn God.' Nadat zij Moab en haar goden de rug heeft toegekeerd, behoort zij tot iets nieuws waarmee zij zich *één maakt*,

met uitsluiting van de mogelijkheid van een scheiding. De dood alleen kan zulke banden verbreken.

Wij zien hier hoe God en het geloof elkaar ontmoeten, elkaar begrijpen en zich met elkaar verbinden. Hoe duidelijk toont deze geschiedenis dat het *geloof* het enige middel is dat de zondige mens in verbinding brengt met God! Zoals Ruth Naomi aankleefde, klemmt het geloof zich vast aan de Middelaar, die het voorwerp is van Gods raadsbesluit en die *alleen* in staat is ons in een echte verbinding met de ware God te brengen en ons een gegarandeerde plaats voor Zijn aangezicht te geven.

Bitterheid

Inderdaad, het was een aandoenlijke reis die de beide bedroefde vrouwen naar Bethlehem maakten! Rijk en vol was Naomi vandaar weggetrokken, en arm en leeg keerde zij nu terug. Bestond er een toestand die haar troosteloze situatie evenaarde? Beroofd van haar man en haar beide zonen, te oud om nogmaals een man toe te behoren, zonder menselijke hoop op een erfgenaam – het is een waar beeld van Israël. Voor haar was van de kant van de natuur en van de wet alles voorbij.

Ja, nog meer: de hand van de Here was tegen haar uitgestrekt! De Almachtige Zelf, die eigenlijk de steun van haar geloof had moeten zijn, vervulde haar hart door Zijn tuchtiging met bitterheid. Haar naam Naomi (liefelijkheid), had zij verwisseld met Mara (d.i. 'bitterheid'), 'Waarom zou u mij Naomi noemen, nu de HEERE tegen mij getuigd heeft en de Almachtige mij kwaad gedaan heeft?' En Ruth was ook een weduwe en kinderloos zoals zij (zij had echter nooit kinderen gebaard). Bovendien was Ruth een buitenlandse, die stamde uit een vervloekt volk, en zij had nooit de zegeningen van Israël gekend en bezat ook geen aanspraak op de beloften van God.

Zo gingen die beiden samen: de een in het volle bewustzijn van haar toestand en van de hand van God die zwaar op haar drukte; de ander

slechts in het bezit van haar geloof en van haar schoonmoeder Naomi als de band die haar met God verbond. Hun weg was bezaaid met moeilijkheden, maar zij zagen een Ster blinken die hen leidde. De genade was gaan schijnen: God had naar Zijn volk omgezien door hun brood te geven. Beide vrouwen kwamen in Bethlehem aan bij het begin van de gersteoogst. Zij bereikten dus de plaats van de zegen, juist op het ogenblik dat die werd uitgedeeld. En daar zouden zij Boaz ontmoeten!

Als u een beetje vertrouwd bent met de profetieën, zal u ongetwijfeld in deze hele geschiedenis een beeld zien van de geschiedenis van Israël tot op heden, en ook van de wegen van God met Zijn volk in de toekomst. Hoewel de Israëlieten wegens hun ontrouw onder de volken werden verdreven, bleven er toch bepaalde banden tussen God en het volk bestaan. Jahweh had immers door één van Zijn profeten gezegd: *‘Hoewel Ik hen ver weggedreven heb onder de heidenvolken en hoewel Ik hen in de landen verspreid heb, toch zal Ik voor hen een heiligdom zijn, hoe kort ook, in de landen waarin zij gekomen zijn’* (Ezech. 11:16).

Hun Elimelech is gestorven; het enige familiehoofd van Israël, Christus, de Messias, is afgesneden. Daardoor werd het volk te midden van de volken als een onvruchtbare en van haar kinderen beroofde weduwe. Wanneer het echter tot inkeer komt, het oordeel van God erkent en in ootmoed de beker van de bitterheid drinkt, *dan* zal het morgenrood van een nieuwe dag voor dit volk aanbreken. Het oude volk van God, dat in zijn grijsheid het voorwerp van de tucht van God in den vreemde zal zijn, maakt zich dan in de bitterheid van haar ziel op om de zegeningen van de genade terug te vinden.

Tegelijkertijd ontstaat er een nieuw Israël (een Lo-Ammi, d.i. ‘niet Mijn volk’), dat net zoals Ruth uit de velden van Moab als een overblijfsel terugkeert om weer ‘Gods volk’ te worden. Het wordt ons hier in het beeld van een vreemde vrouw voorgesteld, omdat het op grond van de wet geen enkele aanspraak heeft op de beloften en nu door nieuwe beginselen – genade en geloof – in verbinding met Jahweh wordt gebracht. Op deze basis zal Hij het als Zijn volk erkennen en het

een ereplaats geven, doordat Hij het met de heerlijkheid van David en van de Messias in verbinding brengt. Uit onvruchtbare bodem is een levende bron ontsprongen, die pas te voorschijn komt op het ogenblik dat alle menselijke hoop is verdwenen. Deze bron wordt tot stromend water, ja, tot een brede en diepe stroom, tot een stroom van goddelijke genade, die vanuit Israël uitgaat naar de zee van de Messiaanse zegen in het Vrederijk.

Hoofdstuk 2

Genade vinden

Wij hebben in het eerste hoofdstuk gezien dat het geloof van Ruth op wonderbare wijze aan het licht kwam. Inderdaad is het wonderbaar, zoals alles wat van God komt! Het hoofdstuk dat we nu gaan behandelen, stelt ons diverse kenmerken van haar geloof voor, alsook de zegen die eruit voortkwam. Het geloof van Ruth baseerde zich tot dan toe op het werk van de genade, dat God ten gunste van Zijn volk had verricht. Dit geloof had echter een voorwerp nodig, een persoon, en het kon niet anders of zij zou die vinden. Zij kende weliswaar de zeer vermogende man nog niet, van wie in het eerste vers van dit hoofdstuk sprake is; maar zij hoopte met hem in aanraking te komen op grond van de genade. Want ze zegt tegen Naomi: 'Laat mij toch naar de akker gaan en aren rapen achter hem in wiens ogen ik genade zal vinden' (vs. 2).

Het land Israëel, waarnaar God had omgezien door Zijn volk weer brood te geven, zal ook voor haar wel wat aren opleveren. Hoewel zij arm was en zonder rechten, wist zij toch dat zij op de hulp van God kon rekenen. De weg was duidelijk, zoals de weg van het geloof dat steeds is; maar zij sloeg hem niet eigenwillig in. Wij zijn vaak geneigd de conclusie van onze gedachten of de vrucht van het verlangen van ons hart als de weg van het geloof te beschouwen, terwijl het geloof uitsluitend in afhankelijkheid van Gods Woord handelt.

Ruth vroeg Naomi om raad en deze antwoordde haar: 'Ga, mijn dochter'. Zonder twijfel zou God haar op deze weg leiden. Zijn genade doet haar dan ook het veld van Boaz vinden. Boaz, een familielid van de gestorven Elimelek, treedt om zo te zeggen in diens plaats. Naomi heeft nu een beschermer in Israël gevonden, een rijk en machtig hoofd van haar familie. Hij had de macht (dat is ook de betekenis van de naam Boaz) om dit arme, geheel vervallen huis weer op te richten. Dit is ook de naam van één van de beide pilaren van de tempel van Salomo (1 Kon. 7:21).

Boaz komt van Bethlehem, roept zijn maaiers de oogstgroet toe (Ps. 129:8), en ziet direct Ruth te midden van de maaiers. Zo komt de genade het geloof tegemoet. De knecht die over de maaiers gesteld is, geeft getuigenis van de Moabitische als hij ernaar wordt gevraagd. Nederig vragend, zegt hij, is zij gekomen; zij is dadelijk aan het werk gegaan en heeft zich nauwelijks rust gegund. Evenals de knecht dat deed, geeft Gods Geest nu getuigenis van het karakter en de werkzaamheid van ons geloof. 'Zonder ophouden gedachtig aan uw arbeid van het geloof', schrijft de apostel aan de Tessalonicenzen. Het geloof is werkzaam, en het rust niet vóórdat het de zegeningen heeft verzameld die God op zijn weg strooit.

Boaz ontmoet Ruth

Wat een mooie eerste ontmoeting tussen Boaz en Ruth! De woorden die over de lippen van de man van vermogen komen, klinken als hemelse muziek in de oren van de arme buitenlandse. Hij maakt haar geen enkel verwijt. Nee, hij zegt: 'U hebt het gehoord, nietwaar, mijn dochter? Ga niet op een andere akker aren rapen. Ook moet u hier niet weggaan, maar u moet dicht bij de meisjes blijven die voor mij werken'. Boaz vertrouwt haar toe aan de zorg van zijn personeel. Ook heeft zij niemand te vrezen; heeft hij niet omtrent haar bevel gegeven? Het veld van Boaz biedt haar voedsel, maar ook gelegenheid haar dorst te lessen. Hoe worden hier de gunstbewijzen voor Ruth vermenigvuldigd!

Maar geduld, dit hoofdstuk noemt nog andere zegeningen en het volgende hoofdstuk nog rijkere gunstbewijzen. Zij vermeerderen en groeien tot aan de grenzen van de eeuwigheid. Wat zou Ruth daarop antwoorden? Zoals het geloof een wonderbare zaak is, is dat ook het geval met de Persoon die de inhoud ervan is! Wat een majesteit, gepaard aan neerbuigende goedheid, ja, een bijna moederlijke teerheid zien we in Hem! Hij verheft Zich als de koperen zuil in de tempel van Salomo en buigt Zich neer met de tere zorg van een liefde, die niets met menselijke hartstocht gemeen heeft, maar die vol waardigheid het voorwerp van de liefde tot Zich opheft, nadat zij zich eerst voor Hem heeft neergebogen. Zo is Boaz; en zo is onze Jezus!

Wij leren niet zomaar de hulpbronnen van de genade kennen. Die worden pas ons deel naarmate het geloof werkzaam is. Langzamerhand opent Christus ons het genot van de onuitputtelijke schatten van Zijn hart. Het eerste wat Ruth doet, is op haar aangezicht vallen en zich ter aarde buigen. Zou zij niet dankbaar zijn als Boaz zó tegen haar spreekt?

Ruth opent nu op haar beurt de mond. ‘Waarom’, vraagt zij, ‘heb ik genade gevonden in uw ogen, dat u naar mij omziet, terwijl ik een buitenlandse ben?’ Dit ‘waarom’ is mooi; het getuigt van diepe ootmoed bij deze jonge vrouw. Zij wil daarmee zeggen: Ik heb geen recht op uw gunst. Zij houdt zich slechts met zichzelf bezig om haar onwaardigheid te erkennen; maar wat schat zij Boaz hoog! U hebt mij omgekeken, hoewel ik een buitenlandse ben!’

De knecht had al een goed getuigenis afgelegd van de arme Moabitische. En nu is het de heer zelf, die zegt wat hij van haar vindt. Zij was hem niet met haar eigen gerechtigheid tegemoet getreden, zoals eens Job voor het aangezicht van God verscheen. Haar ervaringen beginnen daar waar die van Job eindigen. En degene aan wiens voeten zij was neergevallen, neemt het nu op zich om haar deugdzaamheid te prijzen. Want hij wist alles: ‘Het is mij allemaal verteld, alles wat u na de dood van uw man voor uw schoonmoeder gedaan hebt, en hoe u uw vader

en uw moeder en uw geboorteland hebt verlaten en naar een volk bent gegaan dat u voorheen niet kende’.

Boaz stelt bij Ruth de vrucht van het geloof vast, namelijk de arbeid van de liefde. Haar zorg voor Naomi, een beeld van het benauwde en verdrukte volk, was door hem niet onopgemerkt gebleven. Ja, deze arme dochter van Moab was een ware Israëlitische, in wie geen bedrog was. Ook had zij als een ware dochter van Abraham haar land en haar familie verlaten en zich begeven naar een volk dat zij niet kende. Boaz drukte het zegel van zijn goedkeuring op zoveel liefde en geloof, en gaf haar ook de belofte van een beloning: ‘Moge de HEERE uw daad vergelden, en moge uw loon volkomen zijn van de HEERE, de God van Israël, onder Wiens vleugels u gekomen bent om toevlucht te nemen’.

Aan Boaz tafel

De beloning is niet het doel van het geloof, maar ze dient ter bemoediging. Ruth antwoordt, net zoals Mozes in Exodus 33:13. De lof van Boaz maakt haar niet hoogmoedig; zij voelt dat alles genade is en wil nog meer genade ontvangen. Zij erkent zijn gezag en beschouwt zichzelf als zijn onwaardige dienaar. Dan geeft Boaz haar een bewijs van erkenning door haar aan de maaltijd uit te nodigen. Ruth zit aan de tafel van Boaz! Wat een eer voor de arme buitenlandse! ‘Zij at en werd verzadigd en hield over’. Lijkt het niet alsof wij de vermenigvuldiging van de broden door de Heer Jezus bijwonen?

De gemeenschap die Ruth zojuist aan de tafel van Boaz had genoten, deed haar echter haar plicht niet vergeten. Integendeel, zij putte daaruit kracht tot hernieuwde arbeid en wel met een resultaat dat nog rijker was dan het vorige. Ons werk moet, wil het zegenrijke gevolgen hebben, voortkomen uit wat wij voor onszelf hebben ontvangen. En het zal nog meer vrucht dragen, naarmate wij persoonlijk de tegenwoordigheid van de Heer hebben genoten.

Het hart dat van Christus spijs en drank heeft ontvangen, kan nooit zelfzuchtig zijn. Staat er niet geschreven: 'Stromen van levend water zullen uit zijn binnenste vloeien' (Joh. 7:38)? Ruth dacht ook aan Naomi, en zij bracht bij haar thuiskomst het overschot van de maaltijd mee en de aren die zij had opgelezen, opdat haar schoonmoeder ook verzadigd zou worden. Zo wijdt de gelovige zijn arbeid aan Gods volk en probeert hij hun welzijn te bevorderen.

Hoeveel christenen brengen dit in praktijk? Van welk belang is het welzijn van de gemeente van Christus voor hen die alleen denken aan hun eigen kerk of volk? Het lijkt erop dat deze onverschillige harten geen acht slaan op het arme, verdrukte volk van God. Zij houden zich misschien bezig met het evangeliewerk in de wereld. Maar een hart dat met de Heer in gemeenschap leeft, offert niet het ene op aan het andere. De apostel Paulus was zowel de dienstknecht van de gemeente, als de dienaar van het evangelie (Kol. 1:23-25). Hij had de gemeente lief, die Christus met Zijn eigen bloed heeft gekocht.

Naomi was vol dankbaarheid tegenover de man die naar Ruth had omgekeken, en haar niet als een buitenlandse had afgewezen. Hoe mooi is het gesprek tussen deze beide godvrezende vrouwen! Ruth spreekt de naam van Boaz ('in Hem is kracht') uit, en Naomi antwoordt met een dankzegging jegens de God die Zijn goedheid niet had onttrokken aan de levenden noch aan de doden. De gezindheid van Naomi is treffend.

Ruth toont meer het eerste vuur van een jeugdig geloof; terwijl Naomi de ervaring van het geloof laat zien, dat in de school van de beproeving gerijpt is. Jonge gelovigen, acht de ervaring niet gering van vrienden die de Heer vele jaren vóór u gekend hebben! Naomi licht haar schoondochter verder in: 'Die man is nauw aan ons verwant, hij is een van onze lossers' (vgl. Lev. 25:25vv.; Deut. 25:5).

De ervaring gaat altijd met inzicht gepaard. Naomi is zich ervan bewust wat gepast is in Israël. Het gaat om de orde die het huis van God tot sieraad strekt. Het inzicht van de christelijke ervaring verbindt ons altijd

met de familie van Gods kinderen en met Christus, zoals de raad van Naomi Ruth verbond aan de omgeving van Boaz.

Tegelijkertijd scheidt het ons van alle andere velden (vs. 22). Misschien zouden die Ruth evenveel aren bieden, maar de tegenwoordigheid van hem met wie het hart van Ruth vanaf dat moment onafscheidelijk was verbonden, en de vrede en de vreugde die hij bood, zouden ontbreken.

Dit is de kostbare ervaring van hen die op de geloofsweg oud geworden zijn, want zij draagt ertoe bij om in jonge mensen een heilige wandel te bewerken. Zo is het ook de mond van de ervaring, die het meest tot danken bereid is; want zij kent de genade en goedheid van God, zowel in het heden als in het verleden. Ruth blijft op het veld van Boaz en zij woont bij haar schoonmoeder.

Hoofdstuk 3

Ruth en Naomi

Zoals al opgemerkt, is Naomi niet slechts een voorbeeld van *ervaring*, maar ook van *inzicht*. Voor Ruth was het gelukkig zo'n leidsvrouw te hebben! Naomi geeft opdrachten, maar die zijn niet zwaar, omdat het geboden van de *liefde* zijn: *'Mijn dochter, zou ik geen plaats van rust voor je zoeken, waar het je goed zal gaan?'* (vs. 1). Wat zij regelt, gebeurt alleen met het oog op het welzijn van haar geliefde schoondochter, en ook omdat zij het hart van Boaz kent: *'Welnu, is Boaz, bij wiens meisjes je geweest bent, geen bloedverwant van ons?'* Ruth, een vrouw van geloof, gehoorzaamt: *'Daarop ging zij naar de dorsvloer en deed overeenkomstig alles wat haar schoonmoeder haar geboden had'*. Laten wij toch altijd op dezelfde wijze gehoorzamen! Dit is niet moeilijk als we weten dat God ons liefheeft en alleen rust en blijdschap voor ons op het oog heeft. En we weten ook dat Christus ons liefheeft en ons op Zijn hart draagt. Maar het is wel moeilijk, als iemand *zichzelf* wil behagen en geluk en rust buiten Christus wil vinden.

De oogst naderde zijn einde; nadat het graan geoogst was, moest het op de dorsvloer gewand en vervolgens in de schuren opgeborgen worden. Het hart van Boaz was vrolijk; zou hij dan de arme Moabitische verstoten? Naomi was vol vertrouwen en kon Ruth de weg wijzen die haar tot zegen strekte: *'Was je dan en zalf je en doe je beste kleren aan en ga naar de dorsvloer, maar zorg ervoor dat je niet door de man wordt opgemerkt, voordat hij klaar is met eten en drinken. En het zal gebeuren als hij gaat liggen, zorg dan dat je de plaats weet waar hij ligt. Ga er dan heen, sla de deken aan zijn voeteneind op en ga liggen. Dan zal hij je zelf vertellen wat je doen moet'* (vs. 3-4).

Ruth moest zich op de ontmoeting met Boaz voorbereiden, dan aan zijn voeten gaan liggen en op zijn woord wachten. Op dezelfde wijze zal het arme overblijfsel van Israël zich gedragen, en het zal trouw worden bevonden voor het aangezicht van de Messias na de lange nacht van wachten.

Maar laat mij de vraag stellen: Moet dit ook niet ons eigen leven kenmerken? Wij hebben de vermaning gehoord om ons te baden, te zalven, en ons voor Christus alleen te versieren. Hebben wij dit vergeten? Waar bevinden wij ons op dit ogenblik? Hebben wij Zijn dorsvloer betreden om daar de nacht door te brengen? Of bevinden wij ons op een vreemde dorsvloer? Hebben wij zoals Ruth uit de grond van ons hart geantwoord: *'Al wat U zegt, zal ik doen'*? Ja, Hij wil dat wij Hem werkelijk waardig zijn, dat wij ons neerbuigen aan Zijn voeten, Zijn rechten op ons erkennen en gedurende de nachtelijke uren stil en rustig op Zijn woord wachten. Spoedig zal onze Boaz Zijn stilzwijgen verbreken. Zal Hij ons dan ernstig moeten vermanen, of kan Hij Zijn goedkeuring aan ons gedrag geven? Midden in de nacht werd Ruth door Boaz herkend. Zij had zich onder zijn hoede gesteld en hij zegende haar.

Het boek Ruth, deze geschiedenis van de genade, is vol van zegen, zowel voor de gever als voor de ontvanger. Alle harten zijn gelukkig, zodra Boaz zich laat zien. Zijn tegenwoordigheid brengt lof en dank teweeg, want hij strooit de gunstbewijzen van de genade rechts en links om zich heen. Wat een onuitsprekelijk geluk is het de ware Boaz lof te kunnen brengen! Maar is het ook niet heerlijk om net zoals Ruth Zijn goedkeuring te krijgen? Laten wij toch meer daarnaar verlangen! Het is verootmoedigend voor ons om te bedenken dat wij die goedkeuring zo weinig zoeken. De lof van de mensen blaast ons op, maar Zijn lof nooit. Wat Zijn oneindige genade in ons ziet, heeft Zijn goedkeuring. Hij ziet in ons wat Zijn genade heeft bewerkt en wat in overeenstemming is met Zijn gedachten.

Boaz en Ruth

Boaz prijst Ruth, omdat zij met haar laatste liefdedaad de eerste nog had overtroffen. In het begin had zij haar liefde bewezen voor haar schoonmoeder, in wie zij het volk van God had ontmoet. Maar wat zij nu doet, bewijst haar liefde voor Boaz. Zij was geen jonge mannen achternagegaan, hetzij arm of rijk; zij had niemand gezocht die aan haar natuurlijke verlangens voldoening kon geven. Maar zij was bij *hem* gekomen. Zij erkende de rechten die *hij* op haar had. Boaz spreekt haar nu moed in en belooft haar de vervulling van al haar wensen (vs. 11).

Wat een bemoediging is dat voor gelovigen die trouw zijn! Wij ontvangen alles uit genade, maar Hij geeft ons ook méér wanneer wij gehoorzaam zijn en ons aan Hem toevertrouwen. *‘Geeft en u zal worden gegeven; een goede, ingedrukte, geschudde, overlopende maat zal men in uw schoot geven’* (Luc. 6:38). Zodra Ruth Boaz had leren kennen, deed zij alles met het oog op *hem*; en nu doet hij alles voor *haar*. Het voldoet onze Heer niet, op de een of andere wijze onze schuldenaar te blijven. Nee, Hij wil graag alle behoeften vervullen voor degene die trouw van hart is.

‘Want ieder in de poort van mijn volk weet dat u een deugdelijke vrouw bent’ (vs. 11). Ruth verenigde in zich de eigenschappen waarover de apostel Petrus spreekt, die iemand niet leeg of onvruchtbaar laten met betrekking tot de kennis van onze Heer Jezus Christus (zie 2 Petr. 1). Zij voegde bij haar geloof de deugd, en bij de deugd de kennis, en bij de kennis de zelfbeheersing, en bij de zelfbeheersing de volharding, en bij de volharding de godsvrucht. Zij voegde bij de broederliefde de liefde, en toonde meer goedheid aan het einde dan in het begin. Zo werd haar rijkelijk de ingang in het Koninkrijk verleend.

Het hart van Boaz was door haar trouw getroffen: *‘Alles wat u gezegd hebt, zal ik voor u doen’*. Wat een voorbeeld voor ons! Laat het ons streven zijn ook zo’n antwoord te ontvangen! De gemeente te Filadelfia kreeg het! Deze gelovigen hadden het woord van Jezus bewaard en

(zoals Ruth) in volharding en in praktische heiligheid gewandeld. Daarom kan de Heer dan ook tegen ons zeggen: Ik zal alles voor u doen!

Ook het arme Joodse overblijfsel zal de Heer ten slotte zegenen overeenkomstig de deugd, de heiligheid en de praktische gerechtigheid die het in zijn wandel zal tonen. Hij zegent ons op soortgelijke wijze, zoals treffend blijkt uit wat geschreven staat in 1 Johannes: *'(...) en wij ontvangen van Hem al wat wij bidden, daar wij Zijn geboden bewaren en doen wat welgevallig is voor Zijn aangezicht'* (3:22).

Er was echter nog een *andere* bloedverwant, die meer recht had op de lossing van Ruth dan Boaz dat had. Zal of kan hij van dit recht gebruik maken? Later zullen wij hierop terugkomen.

Ruth genoot intussen het voorrecht tot aan de morgen aan de voeten van Boaz te verblijven. Dit zal ook het deel van het gelovige overblijfsel zijn, en het is geestelijk gesproken ook ons voorrecht. Zolang de nacht van Christus' verwerping voortduurt, mogen wij aan Zijn voeten rusten. Is dat geen heerlijke plaats? Aan Zijn voeten te zijn, in het besef van Zijn goedkeuring ten aanzien van onze wandel? Wij zijn de voorwerpen van Zijn beloften en van Zijn liefde – vervuld met de zekerheid dat Hij ons hoort en dat de moeilijkheden en de ellende spoedig een einde zullen nemen. Dan zal dat allemaal plaats maken voor de openbaring van onze vereniging met Hem en de heerlijke vruchten van Zijn werk. Is er een heerlijker plaats denkbaar?

Nu is het Boaz, die voor de goede naam van Ruth zorgdraagt en opkomt voor de zuiverheid van zijn toekomstige levensgezellin (vs. 14). Vóórdát hij echter haar zaak in het openbaar behandelt, vult hij haar omslagdoek (mantel) met gerst en geeft haar zo een onderpand van wat hij voor haar wil doen (vs. 15). Zo handelt de Heer ook met ons. De morgen breekt spoedig aan. Vóórdát wij Hem echter zien of herkennen kunnen, heeft Hij ons al de Heilige Geest van de belofte gegeven als *onderpand* van ons toekomstige erfdeel (Ef. 1:13-14).

Naomi en Ruth

Rijk beladen ging Ruth naar haar schoonmoeder terug en deelde haar alles mee: niet wat zij voor Boaz had gedaan, maar alles wat die man *voor haar* had gedaan. Haar hart was vol van hem, en haar schoonmoeder moet haar vermanen *geduld* te hebben. Zij zal niet lang meer hebben te wachten; want de man die haar zaak op zich heeft genomen, zal niet rusten om die tot een goed einde te brengen. *‘Die man, zegt Naomi, ‘zal niet rusten, voordat hij vandaag deze zaak tot een einde heeft gebracht’.* Waarom? Omdat hij Ruth liefhad. Dat is het grote motief van heel zijn doen.

Spreken wij zoals Naomi? Hebben wij het blijde bewustzijn van de liefde van Jezus voor ons? Verwachten wij Hem als Degene die Zich geen rust zal gunnen, voordat Hij de zaak tot een einde heeft gebracht? Dit ‘heden’ of ‘vandaag’ (vs. 18), betekent dat we onze Heer dagelijks mogen verwachten. Hij wil ons bij Zich hebben. Nog slechts even geduld en Hij die te komen staat, zal komen en niet uitblijven!

Hoofdstuk 4

Ik zal rust geven

Naomi had de waarheid gesproken. Boaz gunde zich niet eerder rust, totdat het werk volbracht was dat hij in zijn goedheid en met geestelijke kracht op zich had genomen. Hij wilde dat zijn geliefde rust vond en gelukkig zou zijn (Ruth 3:1). Ook wist hij dat dit alleen in verbondenheid met *hemzelf* zou kunnen gebeuren. Zo is het ook met de Heer Jezus en met ons. Zijn leven hier beneden was een leven van arbeid en dienst voor ons, en het bereikte zijn hoogtepunt in de onuitsprekelijke zielsangst van het kruis. Daarmee heeft Hij Zijn belofte vervuld: 'Ik zal u rust geven'. De rust voor ons geweten hebben wij al gekregen door Zijn werk; evenzo hebben wij rust voor ons hart door de kennis van Zijn aanbiddelijke Persoon. Maar de Heer gaat nog steeds door met Zijn werk om ons in de *toekomstige* rust te brengen, de rust die overblijft voor het volk van God.

Boaz wilde ook nog om een andere reden rust aanbrengen voor zijn geliefde, want zij had gearbeid en samen met het volk van God *geleden*. Zo spreekt de Heilige Geest tot ons: '(...) *daar het rechtvaardig is bij God aan hen die u verdrukken, verdrukking te vergelden en aan u die verdrukt wordt, rust met ons bij de openbaring van de Heer Jezus van de hemel met de engelen van Zijn kracht*' (2 Tess. 1:6-7). 'Want God is niet onrechtvaardig om uw werk te vergeten en de liefde die u betoond hebt

voor Zijn naam, doordat u de heiligen gediend hebt en dient' (Hebr. 6:10).

Het boek Ruth spreekt veel over *arbeid* en *rust*: over arbeid en rust in het dienen, over de arbeid en de rust van het geloof, over de arbeid en de rust van de *genade*. De maaiers arbeidden en rustten, evenals Boaz, de heer van de oogst. En zo was het ook met Ruth, de bruid van zijn keuze. Hoe vreedzaam rustte zij aan de voeten van Boaz in de uren van de nacht! En hoe rustig was zij daarna in de stille verwachting, dat de inspanningen van haar lossers haar rust zouden schenken!

Volgens de gewoonte in Israël ging het erom de naam van de gestorvene te doen voortleven, en zijn erfdeel in stand te houden. Dit was een plicht die aan de nabestaanden was opgelegd. Nu was er iemand die meer recht op de erfenis van Elimelech had dan Boaz zelf; en Boaz sprak hem aan in de tegenwoordigheid van veel getuigen. Deze man zou de erfenis graag aanvaard hebben. Maar hij wist dat de kinderen niet zijn eigen kinderen zouden zijn, en daarom weigerde hij Ruth te aanvaarden. Als hij haar tot vrouw zou nemen, zou hij daardoor zijn eigen erfdeel te gronde richten, omdat het bezit van kinderen uit Ruth niet ten goede zou komen aan hemzelf en evenmin aan zijn nageslacht.

De ware lossers

Deze naaste bloedverwant is een sprekend beeld van de wet van Mozes. De wet had inderdaad het oudste recht op Israël: de wet die eist en neemt, evenals die andere lossers. De wet kan echter niets geven. De wet zou ophouden wet te zijn, als zij het werk van de genade op zich zou kunnen nemen. Intussen is de wet *zelf* niet de oorzaak van deze krachteloosheid, maar de zondige *mens* tot wie de wet komt. De wet verwacht iets goeds van de mens, maar de zondaar is niet in staat zich aan God te onderwerpen. De wet belooft het leven, maar op voorwaarde van *gehoorzaamheid*. Doordat de mens zondig en ongehoorzaam is, kan de wet niets anders doen dan hem *veroordelen*.

De wet is een bediening van de *dood*, en kan aan ‘doden’ geen leven geven. Zij is onvruchtbaar, en kan nooit nakomelingen hebben: kinderen die tot het geslacht van de Messias behoren.

De genade *alleen* kan dit werk op zich nemen. Doordat zij de mens als volkomen verloren beschouwt en niets van hem verwacht, legt zij geen verplichtingen op. Zij doet de mens ook geen toezeggingen, maar *schenkt* vrijwillig. Zij doet dat zonder ophouden en voor eeuwig. Zij verwekt het nieuwe leven door middel van het onvergankelijke zaad van het Woord, en deelt dit leven mee aan verloren zondaars. Zo brengt de genade een mens in verbinding met God en laat hem vruchten voortbrengen die God kan erkennen. En daarna brengt zij hem in de heerlijkheid.

Zo verklaart de andere lossen (de wet) zich dus onmachtig om Ruth te (ver)lossen tegenover Boaz, die een beeld is van de tweede Mens, in Wie kracht is. Hij zal het volk Israël weer doen opstaan en dan zal Hij nakomelingen zien, zoals Jesaja zegt. Maar dat kon niet gebeuren vóórdat Hij, zoals we weten, Zijn ziel had ‘uitgestort in de dood’ (Jes. 53:12). In de tussentijd wordt de resultaten van het volbrachte werk van Christus op het kruis reeds toegepast op ons als gelovigen van de nieuwe bedeling. Wat betreft de toestand van onze zielen, zijn wij reeds met Hem opgewekt in een nieuw leven. En wat betreft ons lichaam, zullen wij spoedig aan Hem gelijk zijn. Boaz is voor ons een type van de opgestane Christus.

De naaste bloedverwant trok zijn schoen uit: hier zien we in beeld hoe de wet afstand heeft gedaan van haar rechten ten behoeve van Christus. Boaz loste het erfdeel om Ruth te verwerven, want hij stelde nog meer belang in haar welzijn dan in alles wat haar toebehoorde. Christus heeft voor de Gemeente nog veel meer gedaan. Hij heeft alles wat Hij bezat *prijjsgegeven* om haar te verkrijgen. Het arme overblijfsel van Israël zal dat ook met vreugde erkennen, wanneer het straks de Messias – die door het volk was verworpen – in heerlijkheid ziet terugkomen.

De getuigen van deze gebeurtenis, het volk en de oudsten, zegenen de machtige Boaz en juichen hem toe, want zo'n goedheid verdient alle lof. De Heilige Geest legt profetische woorden in hun mond: *'Moge de HEERE deze vrouw, die in uw huis komt, maken als Rachel en Lea, die beiden het huis van Israël gebouwd hebben'* (vs. 11). Met de arme Moabitische wordt een nieuw begin gemaakt met de geschiedenis van het volk, en wel op de grondslag van de genade. Niet Lea, maar de geliefde *Rachel*, Jakobs eerste keuze – voor wie hij zolang had gediend om haar te verwerven – neemt hier de eerste plaats in.

In elk opzicht, in iedere omstandigheid, richt het boek Ruth ons oog op de *genade*. *'Doe krachtige daden in Efratha en maak uw naam beroemd in Bethlehem.'* Deze plaatsen, die allebei een getuigenis van de genade zijn, zullen getuige zijn van Boaz' macht. *'En moge uw huis worden als het huis van Perez, die Tamar aan Juda baarde, door het nageslacht dat de HEERE u uit deze jonge vrouw geven zal'* (vs. 12). Zijn nakomelingschap zou machtig doorbreken, zoals eens Peres doorbrak naar de verkiezing van de genade (Gen. 38). *'En de HEERE gaf haar dat zij zwanger werd en een zoon baarde'*.

Met het oog op de erfgenaam die de genade had geschonken, nemen de *vrouwen* de profetische gedachtegang van het volk weer op. Zij zeiden tegen Naomi: *'Geloofd zij de HEERE, Die niet heeft nagelaten om u vandaag een lossen te geven. Moge zijn naam beroemd worden in Israël!'* (vs. 14). Op deze pasgeboren zoon van Boaz werd het recht van de voltrokken lossing overgedragen. We zien hierin profetisch de toekomstige verlossing, die de uit Ruth geboren zoon zal teweegbrengen: *'Hij zal er voor u zijn om u te verkwikken en u in uw ouderdom te onderhouden. Want uw schoondochter, die u liefheeft, heeft hem gebaard, zij die beter voor u is dan zeven zonen'*. Het is alsof de vrouwen zien op Hem, die Zijn volk in de laatste dagen zal herstellen en tot steun zal zijn in zwakheid. Zijn naam zou verbonden blijven aan die van Ruth: het teruggekeerde overblijfsel dat aan Naomi, als type van het zwaar beproefde volk van God, was gehecht en voor haar waardevoller was dan zeven zonen (vs. 15).

Naomi verzorgde het kind op haar schoot; hij kwam – evenals de Messias – uit dit onvruchtbare volk tevoorschijn. De buurvrouwen heffen dan gelijktijdig ook een profetische lofzang aan: *‘Bij Naomi is een zoon geboren. En zij gaven hem de naam Obed. Hij is de vader van Isai, de vader van David’*. De namen klinken vertrouwd en zo neemt de kennis toe. Hoe nauwer men met het volk van God is verbonden, des te meer waardeert men Christus en Zijn genade. Maar als je tevreden bent met een uiterlijke relatie met het volk van God, zal je het niet ver brengen in geestelijke kennis. Maar het hart dat praktisch met de Gemeente van God is verbonden, zal vertrouwelijke en persoonlijke kennis van Christus bezitten.

Een blik op de toekomst

‘Bij Naomi is een zoon geboren’. Zo zal eenmaal het herstelde Israël zich over Hem verblijden, zoals ze zich verblijden over de oogst, of zoals iemand blij is om de buit uit te delen. Ze zullen zeggen:

*‘Want een Kind is ons geboren,
een Zoon is ons gegeven,
en de heerschappij rust
op Zijn schouder.*

*En men noemt Zijn Naam
Wonderlijk, Raadsman,
Sterke God,
Eeuwige Vader,
Vredevorst’ (Jes. 9:6).*

‘Zij noemden hem Obed’. Obed betekent ‘Dienende’. Van alle wonderbare namen van de Heer Jezus is deze titel de heerlijkste. De *ware Dienstknecht* is de wortel en het geslacht van David, de Drager van de koninklijke genade. Is ons hart niet vol blijdschap, als wij Hem met deze naam aanroepen? Want Hij die de wonderbare Raadsman en de sterke God is, heeft de Zijnen nederig gediend. En Hij dient hen

nog steeds en *blijft eeuwig dienen* tot heil van allen die Hij liefheeft. Onze hoogste zegeningen zijn te danken aan de titel '*Dienstknecht*'. We zien hierin Zijn overgave aan God, Zijn liefde voor ons, Zijn hele werk tot opoffering van Zijn eigen leven, Zijn huidige goedheid om ons de voeten te wassen; en Zijn eeuwige liefdedienst, wanneer wij eenmaal bij Hem zullen zijn in de heerlijkheid van het Vaderhuis!